

DE HERINDUSTRIALISATIE VAN ZUIDELIJK LIMBURG

Ir. J. BLOEMENDAL¹⁾

SUMMARY

INDUSTRIAL REDEVELOPMENT IN
SOUTH LIMBURG

This article gives a brief historical outline of the decline of Holland's coal mining industry – concentrated in South-Limburg – as well as a description of what has been achieved in the field of industrial redevelopment of the region and of the future prospects. At the same time, it outlines, the steps taken by the Dutch Government and the activities displayed by DSM in this reindustrialization process.

These activities are enumerated in the following items:

1. Analysis of labour potential according to quantity, quality and time of availability.
2. Stocktaking of needs of industrial sites that are offered and that are available or about to become available, and of the positive and negative qualities of these sites.
3. Promotion of cooperation with and between the bodies concerned, viz., the Ministry of Economic Affairs, the Provincial Authorities, the various municipalities – united in "industrieschappen" – and the mining companies.
4. Gathering as much information and literature as possible about all subjects that may be of importance to the parties interested, so as to be able to keep parties fully informed. This information has been summarized in an attractive book entitled "Facts and Facilities; South Limburg, an excellent location in the Common Market".
5. Giving effective publicity to the possibilities offered by South Limburg.
6. Assisting entrepreneurs in the development and realization of their plans and, in so doing, acting as their sparing partner.
7. Designing financial structures for filling the gaps in the "Grant Schemes".

8. Carrying out constructional engineering work (the only assistance for which a fee is levied).
9. In certain cases, offering participation in projects that are in need of risk-bearing capital.
10. Offering temporary accomodation in DSM buildings for projects requiring a quick start.

Finally, the results obtained are presented, the present situation examined and the future prospects discussed. The conclusion is that the majority of the collieries has been closed without causing any unemployment. The situation is veiled, however, first because a number of people has retired prematurely, second, because of increasing employment of workers in Germany that travel to and from, and thirdly, owing to migration. That is why the grant schemes should continue to exist and be partly changed to meet the situation.

INLEIDING

Zuidelijk Limburg, het herstructureringsgebied (zie fig. 1) krijgt een nieuw gezicht door het verdwijnen van de mijnindustrie en het ontstaan van nieuwe bedrijven. DSM vervult in dit proces een actieve rol. In het hier navolgende wordt na een korte historische inleiding in vogelvlucht beschreven wat er is gebeurd en wat het toekomstperspectief is.

Rond 1900 begon de mijnindustrie in Limburg op te komen en veranderde het gezicht van het tot dan toe vrijwel geheel agrarische Zuid-Limburg op zeer ingrijpende wijze. Hoe sterk de overheersende positie van de mijnindustrie was moge blijken uit de volgende cijfers: in 1958 waren 55.000 man werkzaam bij de steenkolenmijnen, hetgeen ca. 30% was van het totaal

¹⁾ Directeur N.V. Nederlandse Staatsmijnen.

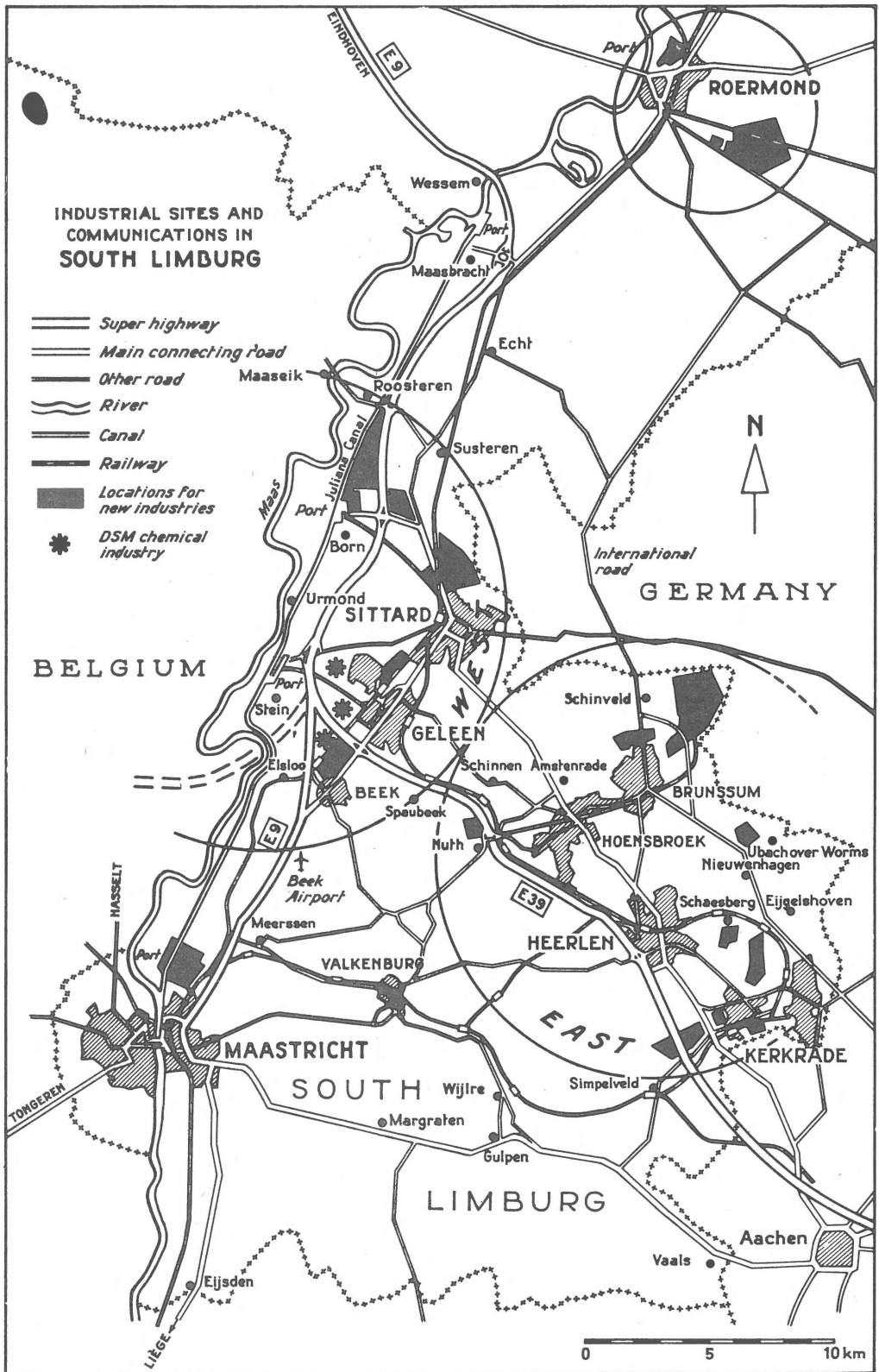

Fig. 1
 Industrierterreinen en verbindingswegen in Zuid Limburg.
 Industrial sites and communications in Southern Limburg.

aantal door mannen bezette arbeidsplaatsen in het herstructureringsgebied en bijna de helft van de arbeidsplaatsen in de industrie. Deze percentages waren in de Oostelijke Mijnstreek nog aanzienlijk hoger. Kan de stichting van de mijnindustrie in Zuid-Limburg worden betiteld als de "eerste industriële revolutie", met evenveel recht kan het thans in gang zijnde proces de "tweede" genoemd worden.

De teruggang van de kolenmijnbouw in Nederland

In de eerste 10 jaar na de tweede wereldoorlog was steenkool nog steeds de belangrijkste energie-drager. Nog in 1957 verscheen het rapport van de "drie wijzen" (Armand, Etzel, Giordano), waarin gepleit werd voor uitbreiding van de produktie omdat men een tekort aan steenkool vreesde. Toch was het velen toen al duidelijk, dat de tijden veranderden. De olie deed de mijnindustrie reeds in de vijftiger jaren geduchte concurrentie aan en kreeg een steeds groter marktaandeel. Verder konden door de lage scheepvaarttarieven sedert 1957 Amerikaanse kolen, die voor een fractie van de kosten van Europese kolen gewonnen worden, tegen lagere prijzen dan de onze op de Europese markt worden afgezet. De Nederlandse mijnindustrie had bovendien nog het nadeel dat in België, Duitsland en Frankrijk de kolen, al dan niet legaal, gesubsidieerd werden met f 15,— tot f 20,— per ton, terwijl dit in Nederland in 1965 nog pas ruim f 2,— was. Voorts werd, gebruikmakende van de alignerings-clausule in het E.G.K.S.-verdrag, de marginale Duitse kolenproduktie in Nederland tegen de prijs van Amerikaanse kolen afgezet.

Was de positie van de Nederlandse steenkolenmijnbouw dus al moeilijk, de komst van het aardgas maakte een verdere toekomst illusoir, ondanks het feit dat er in de mijnbouw intensief en effectief was en werd gerationaliseerd.

Maatregelen van de Nederlandse overheid

In 1964 deed Minister Andriessen een poging de mijnbouw te steunen door de hoge sociale lasten voor de werknemers te verlagen, waardoor de attractiviteit van de mijnarbeit werd verhoogd. In december 1965 kwam Minister den Uyl met een nota inzake de mijnindustrie en de industriële omschakeling van Limburg, waarin een eerste sluitingsprogramma werd aangekondigd en waarbij de z.g. S.I.O.L.-premieregeling werd ingesteld alsmede de mogelijkheid van

Staatsgarantie op leningen werd geopend, terwijl voorts een aantal maatregelen op het gebied van infrastructuur, scholing, welzijnsbevordering etc. werden aangekondigd. Het was voor de Minister een gelukkige omstandigheid dat er net vóór het verschijnen van de nota overeenstemming was bereikt tussen de N.V. Nederlandse Staatsmijnen (DSM) en van Doorne's Automobielfabrieken over de deelneming van DSM in DAF en de vestiging van de fabriek in Bonn. Een eerste aanzet tot de oplossing van de problematiek kon daardoor in de nota reeds worden aangekondigd.

In januari 1967 werd de premiëring, die in de nota Den Uyl vrijwel een kopie was van de reeds jaren bestaande premiëring geldend bij de industriekernen, onder Minister Bakker verbeterd door de zogenaamde I.P.R. (investeringspremieregeling). Hierbij werd het mogelijk onder bepaalde voorwaarden 25% van de investeringen in vaste activa (grond, gebouwen, machines) als premie toe te kennen. Voorts werd voor belangrijke projecten een rentesubsidie op het lang vreemd vermogen van maximaal 3% per jaar gedurende maximaal 15 jaren in het vooruitzicht gesteld.

DSM stelt haar apparaat ter beschikking

Uiteraard is stimulering van de industrialisatie en dus ook van de herstructurering in Limburg, in eerste instantie een overheidstaak. Hiervoor bestaat dan ook bij het Ministerie van Economische Zaken een apart directoraat "Regionale Industrialisatie". In de provincies bestaan voorts Economisch-Technologische Instituten die zich ook met deze problematiek bezig houden en daarnaast adviezen aan gemeenten, provincie e.d. uitbrengen. Voor een herstructurering op een dergelijke schaal en in zo korte tijd als in Limburg vereist, zijn deze instituten echter niet voldoende toegerust omdat zij niet zijn opgericht voor het opvangen van dergelijke ingrijpende ontwikkelingen. Dit zou trouwens een bijzonder kostbare zaak worden, waarbij bovendien de vraag zou rijzen wat men met de bezetting moest doen vóórdat het probleem er is en nadat het is opgelost. Tal van specialisten zijn bovendien slechts van tijd tot tijd nodig.

De Hoofddirectie van DSM was van mening dat de onderneming deze lacune zou kunnen opvullen en daarmee een duidelijke stimulans zou kunnen geven aan de herindustrialisatie. Dit omdat DSM ter plaatse beschikt over een groot apparaat met deskundigen op vrijwel elk vereist gebied. Tevens zou de combinatie

van een industriële en een ambtelijke aanpak van het probleem veel ondernemers wellicht beter aanspreken dan een uitsluitend ambtelijke. Met dit doel werd reeds in maart 1965 een apart team geformeerd dat, hoewel zelf betrekkelijk klein, beschikken kon over alle hulp die door de vele afdelingen van DSM kon worden gegeven. In het begin keken verschillende instanties vreemd op, toen "de buitenstaanders van DSM" zich met deze zaken gingen bemoeien, maar nadat men elkander wat beter had leren kennen en de samenwerking tot duidelijke resultaten leidde, stond geleidelijk een uitstekende verstandhouding.

DSM had goede redenen om een snelle omschakeling te bevorderen. In de eerste plaats achtte men zulks een plicht tegenover de tienduizenden werknemers in haar bedrijven en tegenover de streek in zijn geheel. Het was echter ook duidelijk een direct DSM-belang. Immers, er mochten geen mijnen gesloten worden vóór dat vervangende werkgelegenheid was geschapen. Daar op de mijnbedrijven grote verliezen werden geleden, was DSM er alleszins bij gebaat dat de omschakeling snel tot stand kwam. Voor de particuliere mijnen ligt dit probleem anders: zij hebben krachtens de zg. subjectieve steunregeling een overeenkomst waarbij onder bepaalde voorwaarden een zeker rendement over het geïnvesteerd vermogen wordt gegarandeerd.

AANPAK

Indien men tracht de activiteiten die DSM in dit kader heeft ontwikkeld puntsgewijs weer te geven dan moeten in ieder geval de volgende worden genoemd.

Het analyseren van het arbeidspotentiël naar kwantiteit, kwaliteit en tijdstip van ter beschikking koming

De prognoses hieromtrent zijn ingewikkeld en behoeven voortdurend aanpassing. Men dient immers rekening te houden met — verschillende malen herziene — sluitingsprogramma's, met de noodzaak om ten behoeve van de synchronisatie van afbouw van de mijnbedrijven en stichting van nieuwe bedrijven een "werkzaam" personeelsbestand op de mijnen te handhaven, met de vervroegde pensionering van een aantal personeelsleden, met de ontwikkeling in andere bedrijven, met de toenemende "scholarisatie" van jeugdigen, met de pendel naar Duitsland etc. Alleen over dit aspect zou reeds een uitvoerig artikel te schrijven

zijn. Daarbij zou dan bijvoorbeeld niet mogen worden voorbijgegaan aan de verschillen in de gebieden welke in het herstructureringsgebied zijn te onderscheiden:

- de Oostelijke Mijnstreek, thans nog het enige gebied waar mijnen gevestigd zijn en mijnwerkers ter beschikking komen;
- de Westelijke Mijnstreek, waar de Maurits gelegen was en waar thans de Chemische Bedrijven van DSM en Daf de grootste werkgevers zijn;
- Maastricht, geen "mijngebied", doch met een eigen problematiek; en tenslotte
- de Roerstreek, waar eveneens geen mijnbedrijven hebben bestaan (al was het er bijna van gekomen, in de vorm van de 5e Staatsmijn Beatrix) en waar al kort na 1966 geen mijnwerkers meer ter beschikking waren, maar waar een industrialisatiebeleid op langere termijn gewenst was.

Het inventariseren van de behoefte aan industrie-terreinen, van het aanwezige en ter beschikking komende aanbod van die terreinen en van de kwaliteiten van die terreinen (ook de negatieve).

Hét behoeft geen betoog dat aan gegadigden een ruime keuze uit adequate terreinen moet worden geboden, zodat bijtijds moet worden gezorgd voor voldoende bouwrijpe hectares. En dat tegen acceptabele prijs (Belgische concurrentie!). Tussen begin 1966 en begin 1967 werden middelen gezocht en gevonden om de prijzen drastisch te verlagen. Aan de hand van de hiervoor aangeduide analyse werd in 1966 en 1967 een duidelijke versnelling bewerkstelligd in het gereedkomen van terreinen. Er werd voorkomen dat een verkaveling vooraf (vóórdat de gegadigden en hun wensen bekend waren) achteraf dubbele kosten veroorzaakte: het ongedaan maken van onjuist getroffen voorzieningen en het vervangen door nieuwe! Uiteraard is het beschikken over voldoende, goede terreinen op zich zelf niet genoeg: ze moeten ook goed bereikbaar zijn. Op dit punt was de situatie in het herstructureringsgebied niet zo ongunstig: Er waren reeds verschillende goede autowegen en bovendien waren er een aantal in voorbereiding. Medio 1970 mag worden geconstateerd dat met de E9 (Weert-Maastricht), de E39 (Geleen-Heerlen), de oostelijke verbinding Roermond-internationale weg Brunssum-Kerkrade en de nieuwe verbinding van Schinveld in westelijke richting de situatie in potentie niet onbevredigend is, mede gelet op de in aanleg zijnde nieuwe

weg Maastricht-Heerlen, de dit jaar gereedkomende aansluiting op het Duitse Autobahnnet, de geplande verbinding met België via het verkeersplein Kerensheide (bij Geleen) en de ontworpen weg Maastricht-Geilenkirchen. Fig. 1 geeft een overzicht van de thans aanwezige industrieterreinen en de wegensituatie.

Het bevorderen van samenwerking met en tussen de betrokken instanties ter vergroting van de slagvaardigheid. (concurrentie met België!)

Met het Ministerie van Economische Zaken werd in de loop der jaren een hechte samenwerking opgebouwd, waarbij de naam van Minister de Block niet onvermeld mag blijven. Hij heeft voor de oplossing van de Zuidlimbuge problematiek zich bijzonder en met succes ingespannen. De Gemeenten verenigden zich in Industrieschappen, waardoor de financiële armslag voor het ontwikkelen van industrieterreinen, vooral in kleinere gemeenten, aanzienlijk werd vergroot. De periodieke bijeenkomsten van vertegenwoordigers van Industrieschappen, Provinciaal Bestuur en mijnbedrijven leidden tot een beter onderling begrip en mede daardoor tot een vergroting van de slagvaardigheid.

Gesteld mag worden dat coördinatie en slagvaardigheid, waaraan de eerste jaren nog wel iets ontbrak, sedert begin 1968 aanmerkelijk waren verbeterd. Mede hierdoor is sedertdien ook nagenoeg géén interessante mogelijkheid meer aan België verloren gegaan. Tengevolge van de huidige, weliswaar tijdelijke arbeidersschaarste in Zuid-Limburg is het op dit moment echter vrijwel niet mogelijk industrieën die op korte termijn grote aantallen mensen nodig hebben aan te trekken.

Het opbouwen van een goede documentatie omtrent alle onderwerpen die gegadigden interesseren.

Het is duidelijk dat, als een grote verscheidenheid van vertegenwoordigers van bedrijven met de meest uiteenlopende vragen komt over praktisch ieder facet van leven en werken in Zuidelijk Limburg, men een goed gedocumenteerd archief niet kan missen. Systematisch zijn dan ook alle onderwerpen die maar ter sprake kunnen komen nagegaan, gerubriceerd, uitgewerkt in voorbeelden, etc. Om een greep te doen: Grondprijzen, toepassing van faciliteitenregelingen, resultaten van stofmetingen, gronddrukken, nauwkeurige prognoses van de daling van het oppervlak in

mijschadegebieden, de CAO-bepalingen voor de verschillende bedrijfstakken, huisvestingsmogelijkheden, beschikbaarheid van bedrijfswater, energiegegevens, onderwijs aan kinderen van buitenlanders etc.

De onderwerpen welke — naar de ervaring leerde — het meest de vestigingskandidaten interesseren werden — summier — vermeld in de brochure "Facts and facilities; South Limburg, an excellent location inside the common market". Deze DSM-brochure tracht in het allerkortste bestek de eerste nieuwsgierigheid te bevredigen en wezenlijke belangstelling te wekken. Zij geeft informatie omtrent de faciliteiten voor nieuwe bedrijven (van Overheid, E.G.K.S. en DSM), arbeidsverhoudingen (opstelling van de vakbonden, geen stakingen), industrieterreinen, kostenniveau, transport, opleidings- en ontspanningsmogelijkheden, belastingtopics, lonen en sociale lasten, huurkoopmogelijkheden van grond en gebouwen etc. Zie als voorbeeld fig. 2.

Het op doeltreffende wijze bekendheid geven aan de mogelijkheden in Zuid Limburg

Al snel won de overtuiging veld dat globale acquisitie middels advertenties, folders e.d. weinig zin had. Het verspreiden van voorlichtingsmateriaal (Facts and facilities) via banken, Kamers van Koophandel etc. en onder bedrijven waarvan bekend was dat zij interesse hadden, bleek een doelmatiger systeem. Uiteraard komt het hierbij goed te stade dat DSM als internationaal georiënteerd bedrijf veel binnen- en buitenlandse contacten heeft. Na verloop van tijd, werd het ontstaan van contacten door recommandatie, van uitzondering, regel. Het werken met afzonderlijke acquisitiebureau's leek aanvankelijk een niet onaantrekkelijke werkwijze, doch wierp naar de ervaring leerde weinig vruchten af.

Het met de ondernemers mée denken bij het ontwikkelen en realiseren van hun plannen en fungeren als "sparring partner"

Een niet zo onbelangrijk deel van het vlotte verloop van het herindustrialisatieproces kan worden toegeschreven aan het van meet af ingenomen standpunt "in de huid van de ondernemer te kruipen", door zich zijn problemen als eigen problemen voor te stellen. Systematisch wordt getracht de plannen van iedere gegadigde te testen op hun deugdelijkheid en ze te kwantificeren. Gezamenlijk tracht men oplossin-

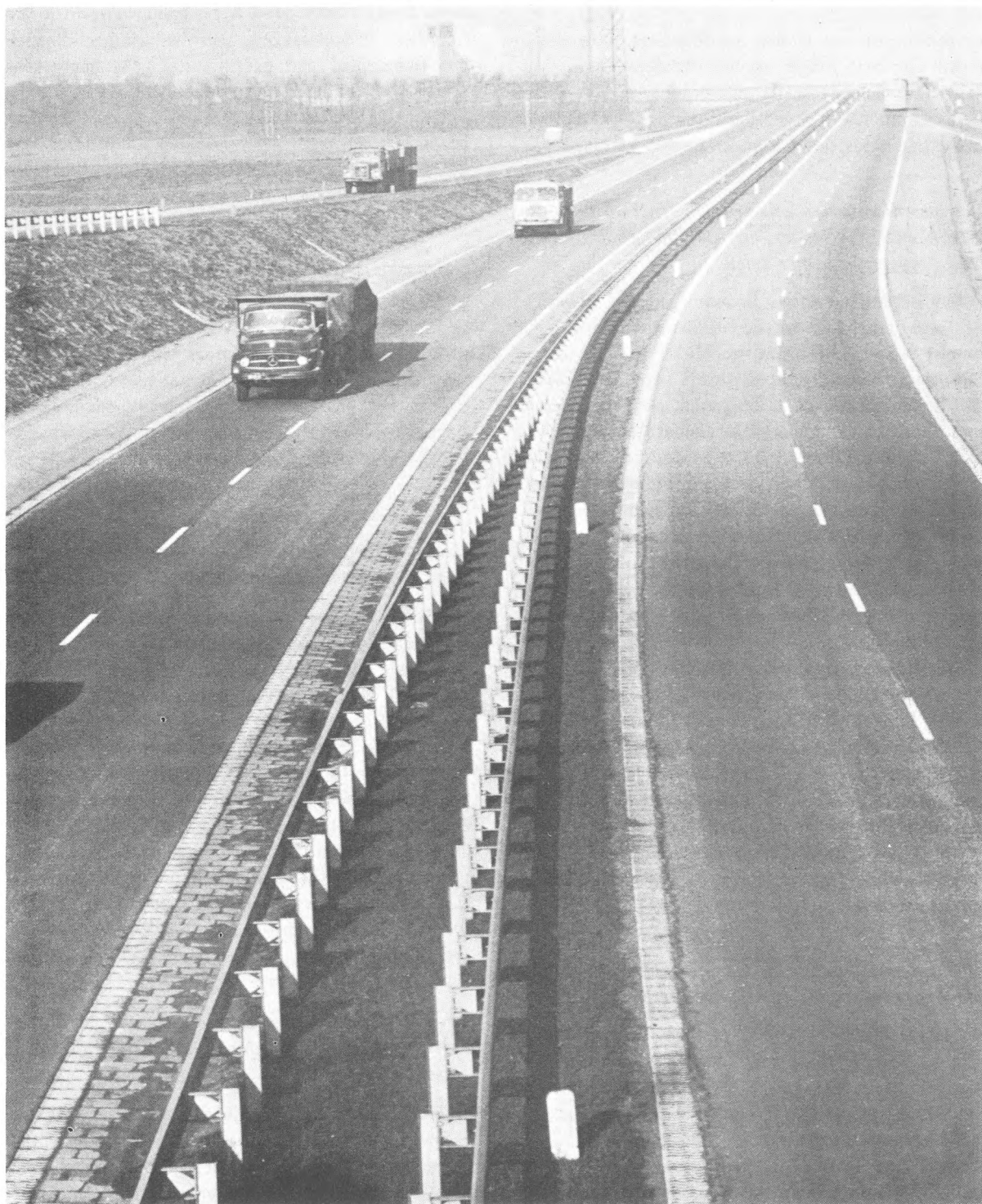

Fig. 1

Voortreffelijke wegen verbinden Zuid Limburg met de grote bevolkingscentra in Nederland, België en West Duitsland.
Excellent roads connect South Limburg with the large centres of population in the Netherlands, Belgium and W. Germany.

gen te zoeken voor zich voordoende, vaak onverwachte, moeilijkheden. Deze industrieel gerichte werkwijze verraste aanvankelijk vaak de gesprekspartners, maar het kostte bijna altijd weinig moeite om een aanvankelijke soms aanwezige terughoudendheid in het verschaffen van de benodigde (vaak vertrouwelijke) bedrijfsinformatie te laten verdwijnen. Integriteit, objectiviteit en voor alles discretie zijn bij een dergelijke aanpak een absolute noodzaak.

Voor projecten welke gezond leken is vervolgens zoveel mogelijk getracht de "red tape" van de ondernemers weg te houden. Allereerst uiteraard door het streven het "loket-systeem" te voorkomen door alle inlichtingen zoveel mogelijk op één punt te verzamelen en verkrijgbaar te stellen, zoals hiervoor reeds beschreven. Onder andere is in dit kader in een aantal gevallen de subsidieaanvraag vrijwel geheel door DSM

opgesteld en in andere gevallen onder supervisie van DSM — meestal in samenwerking met de in- of externe accountant van het betrokken bedrijf. Tezamen met de ondernemers werden in vele gevallen de projecten op het Ministerie en bij het E.T.I.L. (adviserend aan Gedeputeerde Staten) besproken. Voor de ondernemer is het uiteraard een voordeel over een — gratis — adviseur te beschikken die de jurisprudentie kent en toegang heeft tot de relevante instanties.

Het ontwerpen van financiële structuren ter opvulling van leemtes in de faciliteitenregelingen

Bij de behandeling van de maatregelen van de Nederlandse overheid zijn terloops de verschillende faciliteiten die het Ministerie van Economische Zaken biedt ter sprake gekomen. Aanvankelijk waren dit

Fig. 3
Voorbeeld van een nieuwe industriële vestiging (Bergstein Plastics).
Example of a new industrial site (Bergstein Plastics).

vooral de premies krachtens de S.I.O.L.-regeling; naderhand werd de mogelijkheid geschapen in plaats hiervan te opteren voor de 25% I.P.R.-premie en, in theorie, de rentesubsidie; (deze is slechts bij zéér hoge uitzondering toegepast. Daarnaast geeft de E.G.K.S. faciliteiten: vergoeding van omscholingskosten van ex-mijnpersoneel en leningen met rentesubsidie (naast faciliteiten aan het betrokken mijnpersoneel als zodanig).

Reeds in 1966 bleek dat er leemten waren in de regelingen. Kleinere ondernemingen konden de premies in feite niet bemachtigen op grond van hun omvang. Bovendien stelde de E.G.K.S. hoge eisen op het punt van de zekerheidsstellingen voor de doór haar te verstrekken leningen, waardoor de credietmogelijkheden van de bedrijven sterk beperkt werden. Zo ontstond, uit nood geboren, de gedachte dat als een aantal projecten gezamenlijk gepresenteerd kon worden en de criteria op het totaal of op "het gemiddelde bedrijf" werden toegepast en de zekerheden voor de geldgevers op andere wijze werden geregeld er wellicht aanzienlijk méér resultaat te boeken zou zijn. Uit deze overwegingen is tenslotte, in nauwe samenwerking tussen de gemeente Kerkrade en DSM en uiteraard met de medewerking van de gegadigden, een

vrij gecompliceerde constructie voortgekomen die als "Industriebouw Kerkrade N.V." gestalte kreeg.

Zéér in het kort komt dit op het volgende neer. De elf deelnemers zijn verenigd in Industriebouw Kerkrade N.V. en zijn aandeelhouders naar rato van ieders grondbezit. Hoewel geen transactie tussen de deelnemers en gemeente Kerkrade zonder het intermediair "Industriebouw" kan plaats vinden is, om in kort bestek de werking van het systeem te beschrijven, de specifieke rol van de N.V. buiten beschouwing gelaten, zonder daarmee de wezenlijke inhoud van de constructie geweld aan te doen. Het terrein Spekholzerheide is ca. 30 ha groot en voor ± 25 ha uitgegeven aan de deelnemers in de N.V. De rest werd reeds ingenomen door een al reeds ter plaatse gevestigde meubelfabriek en is voorts uitgegeven aan 3 niet-industriële bedrijven. De gemeente Kerkrade financiert grond en gebouwen voor de deelnemers en doet dat voor 25% met de iedere deelnemer toekomende investeringspremie op zijn grond en gebouwen (die i.p.v. naar de ondernemer naar de gemeente gaat) en voor de overige 75% met een zg. reconversiecrediet van de E.G.K.S. Als de intermediair van en als garant t.o.v. E.G.K.S. treedt op de Bank voor Nederlandse Gemeenten. Deze geeft de lening dóór aan de gemeen-

Fig. 4
Voorbeeld van een nieuwe industriële vestiging (Dentex).
Example of a new industrial site (Dentex).

te. De gemeente verkoopt de grond aan iedere ondernemer onder gelijktijdige verstrekking van een 100% hypotheek met een looptijd van 20 jaar. Iedere ondernemer is derhalve van meet af eigenaar van zijn grond. Hij geeft de gemeente Kerkrade voor de tijd van 20 jaar een recht van opstal, krachtens welk recht de gemeente ten behoeve van iedere ondernemer het gebouw laat bouwen in de door de ondernemer gewenste vorm. De ondernemer betaalt hiervoor gedurende 20 jaar "huur" (dekkend 75% van de stichtingskosten). Juridisch is gedurende die 20 jaar de gemeente eigenaar, in economische zin is de "huurder" niet te onderscheiden van een normale eigenaar. Na 20 jaar expireert dit recht van opstal en valt de eigendom van de gebouwen zonder enige verdere betaling toe aan de grondeigenaar, i.c. de ondernemer. Voor zowel rente en aflossing van de hypotheek op de grond als de "huur" van het gebouw wordt een 20-jarige annuïteit bepaald, welke op de rentestand van destijds berekend uitkwam op $6\frac{1}{2}$ à 7% van de bruto-investering per jaar (voor rente en aflossing dus, hetgeen als bijzonder aantrekkelijk mag worden beschouwd). Nu de rentestand zoveel hoger is geworden zal dit percentage waarschijnlijk per saldo wat hoger uitkomen. Een belangrijk facet is nog dat in fiscale

zin de gebruiker van het gebouw als de eigenaar wordt gezien, zodat alle fiscale voordelen van deze omstandigheid (afschrijving, onderhoud, vervroegde afschrijving) aan de ondernemers toevallen.

Deze constructie bleek duidelijk aan te spreken. Zij heeft in feite gefungeerd als de katalysator van het herstructureringsproces. Binnen enkele jaren zal het terrein ca. 2000 arbeidsplaatsen tellen. Het resultaat van deze opzet heeft ertoe geleid dat in de gehele Oostelijke Mijnstreek thans deze conceptie in iets vereenvoudigde vorm is overgenomen. Dit betekent dat tot nader order ieder project, tot stand komend in dit gebied, waarop de 25% premieregeling van het Ministerie van Economische Zaken van toepassing wordt verklaard, in principe in aanmerking komt voor deze aantrekkelijke financieringsvorm. Zij heeft in feite nergens in Nederland haars gelijke. In de praktijk is dan ook gebleken dat dit tot vestiging van een aanzienlijk aantal bedrijven heeft geleid.

Het (tegen vergoeding) verrichten van de bouwkundige engineeringswerkzaamheden.

Het is van groot belang gebleken dat het mogelijk was bij het pakket diensten dat DSM (kosteloos) kon

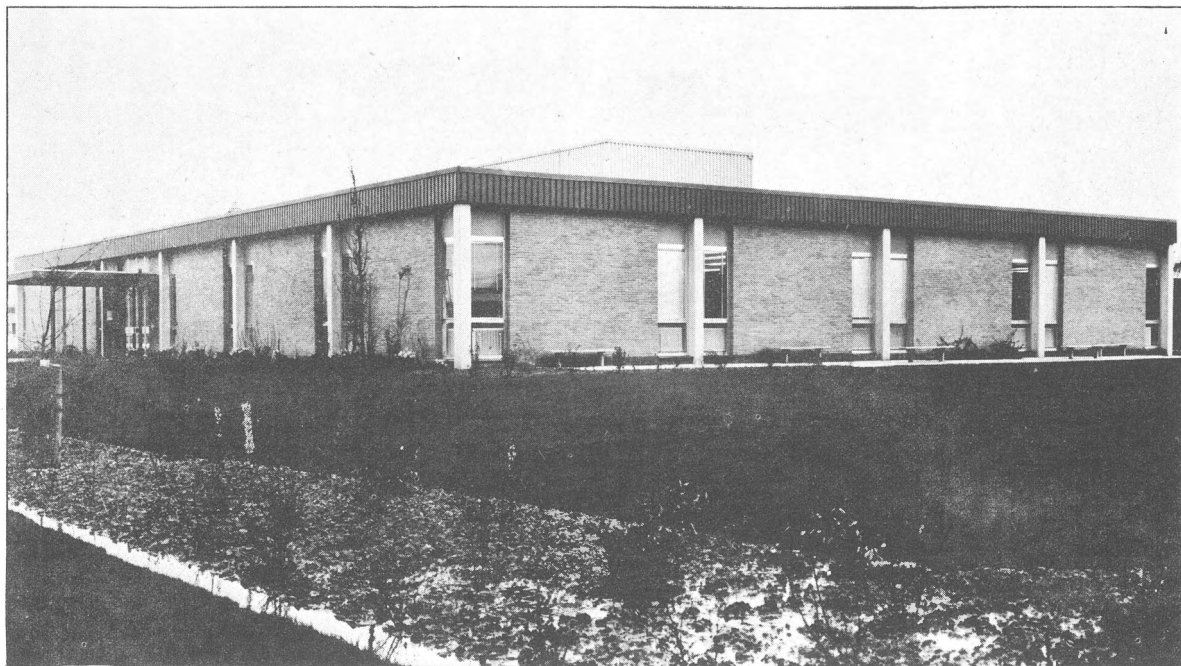

Fig. 5
Voorbeeld van een nieuwe industriële vestiging (Metronic).
Example of a new industrial site (Metronic).

Fig. 6
Limburgs landschap bij Sweykhuisen.
Landscape of Limburg near Sweykhuisen.

bieden desgewenst de engineering van de bouwkundige werkzaamheden (tegen vergoeding) aan te bieden. Vooral voor buitenlanders — maar niet alleen voor hen — bleek dit van belang. Het geeft een meer dan normale waarborg dat men waar voor zijn geld krijgt: niet alleen door de kwaliteit van het werk en de bekendheid met de omstandigheden maar ook door kennis van het aannemerspotentiël: men weet wie voor een bepaald werk moet worden gevraagd in te schrijven en wie niet, terwijl ook de grondigheid van het toezicht dat DSM uitoefent een goede uitvoering garandeert. In feite is het dan ook zo dat het merendeel van de nieuwe bedrijven hiervan gebruik heeft gemaakt.

Het in een bepaald aantal gevallen aanbieden van financiële deelneming in projecten die aantrekking van risicodragend vermogen behoeven.

Aan verschillende gegadigden is in de loop der tijden participatie door DSM aangeboden. De motieven van beide partijen ten deze kunnen uiteenlopen. Voor DSM geldt dat het over de streep halen van een projekt een motief is geweest terwijl ook interesse in het bedrijf zelf een rol kan spelen. De ondernemingen zien in DSM vaak een partner die in staat is een wezenlijke bijdrage te leveren in de verdere ontwikkeling van het bedrijf. Gevallen welke tot nu toe zijn geëffectueerd zijn:

DAF (automobielfabriek): vestiging van de nieuwe

Fig. 7
Gezicht op de voormalige mijn Maurits vanaf het Danikerbos.
View of former mine Maurits from the Danikerbos.

fabriek te Born, voorwaarde deelneming DSM;
Curver (plastic verwerkende industrie): vestiging 2e bedrijf in Brunssum door deelneming DSM; leverancier;

Loevestein (fabricage van bouw materiaal): vestiging in Abdisbosch, voorwaarde voor deelneming DSM, interesse in bedrijfstak;

Enraf-Nonius (meet- en regelapparatuur): vestiging van bedrijf in Z. Limburg voorwaarde voor deelneming DSM, interesse in bedrijfstak.

Er zijn nog onderhandelingen lopende over deelneming door DSM met enkele andere interessanten. "Ook is ernaar gestreefd zelf een project te ontwikkelen, als resultaat waarvan de KORLIN-fabriek is gesticht, waarin een lichte toeslagstof voor hoogwaardig beton wordt geproduceerd, zulks ter vervanging van grint met als doel behoud van de sterkte, met besparing van het eigen gewicht".

Tijdelijke huisvesting in DSM-gebouwen van projecten die snel van start moeten.

In een aantal gevallen bleek het van belang dat het nieuwe bedrijf vrijwel direct van start kon gaan, doordat tijdelijk onderdak kon worden geboden in bij DSM beschikbare gebouwen. In totaal heeft een tiental bedrijven hiervan gebruik gemaakt.

RESULTATEN

Het herstructureringsproces ging in 1965 van start. De eerste jaren stonden in het teken van het zoeken naar de juiste aanpak. Bovendien was de conjuncturele situatie niet gunstig. Niettemin hebben zich toen vijf bedrijven gevestigd, waaronder DAF. De concretisering van Industriebouw Kerkrade N.V. luidde, zoals reeds gesteld geholpen door een verbetering in de conjunctuur eind 1967, een periode van snelle stijging van het aantal potentieel geschapen arbeidsplaatsen in. Ultimo september 1970 waren circa 14.500 arbeidsplaatsen bij nieuwe industrieën in potentie geschapen. Bij uitbreiding van bestaande industrieën zijn premietoezeggingen gedaan van 1500 arbeidsplaatsen, in totaal derhalve 16.000 nieuwe arbeidsplaatsen. Daarbij is de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de chemische industrie van DSM buiten beschouwing gelaten, evenals de "normale", niet-gepremieerde expansie van de overige lokale industrieën. Bovendien zijn de nog niet toegekende

premie-aanvragen met 1700 resp. 1000 arbeidsplaatsen niet in aanmerking genomen.

Voor 81 projecten waren per 30 september 1970 de premies voor nieuwe vestigingen aangevraagd, terwijl er daarnaast nog 13 in voorbereiding waren. Bij deze 81 zijn er 12 buitenlandse. Niet onvermeld mag blijven dat, terwijl uit gegevens van het CBS blijkt dat van de nieuwe industriële vestigingen in Nederland na 4 jaar 17% weer is verdwenen er van de gepremieerde nieuwe bedrijven tot nog toe slechts één in déconfiture is geraakt.

HUIDIGE SITUATIE EN PERSPECTIEF

Het streven dient er in de naaste toekomst op te zijn gericht bedrijven aan te trekken die als kleine technologisch hoogwaardige groeikernen zich aandienen en de potentie hebben in een aantal jaren uit te groeien tot bedrijven die ook qua omvang van een zekere importantie zullen zijn. Ook voor de gehele regio speelt uiteraard de omstandigheid een rol dat thans een hoge mate van selectiviteit kan worden betracht bij het aantrekken van nieuwe industrieën. Die selectiviteit strekt zich dan zowel uit tot de technologische en economische kwaliteiten van de betreffende bedrijven als ook tot de lonen welke die bedrijven kunnen betalen. En veelal zal hiertussen een duidelijke correlatie bestaan.

De mate waarin het probleem van de herstructurering thans daadwerkelijk is opgelost en in hoeverre nog slechts van een deeloplossing sprake is wordt in het volgende — zij het summier — ter sprake gebracht. Van de 12 mijnzetels en de 2 cokesfabrieken resteren thans nog 5 mijnzetels. Toch is er geen werkloosheid van enig belang en zijn er nog vele personeelsaanvragen van bestaande en zich thans vestigende bedrijven te verwachten.

Niettemin zal er nog een aanmerkelijke behoefte aan industriële arbeidsplaatsen ontstaan, door het feit dat slechts ca. 50% van de bezetting van de mijnen bij sluiting een arbeidsplaats gaat bezetten. Dit wordt o.m. veroorzaakt door vervroegde pensionering en plaatsing in sociale werkplaatsen van afvloeiende mijnwerkers. Op de tijdstippen dat normaliter deze mensen hun arbeidsverhouding met de mijn zouden hebben beëindigd komen hun jeugdige plaatsvervangers als aanbod op de arbeidsmarkt. Hierbij komt nog dat migratie en vooral de pendel naar Duitsland weliswaar hebben bijgedragen tot de verlaging van het

Fig. 8
Kasteel Hoensbroek.
Hoensbroek Castle.

werkloosheidscijfer, doch niet tot de oplossing van de problematiek. Met name ten aanzien van de pendel mag niet zonder meer worden aangenomen dat deze een stabiele factor vormt. Bovendien "gebruikt" de mijnindustrie door de lagere pensioengerechtigde leeftijd per arbeidsplaats meer mankracht, zodat per voormalige arbeidsplaats in de mijnindustrie ca. 1,3x zoveel nieuwe arbeidsplaatsen nodig zijn.

Om de invloed, die deze factoren kunnen hebben, te voorzien en te kunnen opvangen zullen maatregelen moeten worden genomen, waarbij men aan de volgende suggesties zou kunnen denken. In de eerste plaats zal de ontwikkeling van de arbeidsmarkt nauwlettend moeten worden gevolgd. Daarbij zullen de verschillen tussen prognose en realisatie scherp moeten worden geanalyseerd. De groei van de dienstensector is daarbij een van de zeer belangrijke facetten. In de tweede plaats zou het wellicht aanbeveling verdienen het voortbestaan van de faciliteitenregelingen tot een bepaald jaar reeds nu veilig te stellen.

Het verkrijgen van reconversiecredieten van de E.G.K.S. wordt steeds moeilijker, omdat deze nauw worden gerelateerd aan het aantal ex-mijnwerkers dat

te werk wordt gesteld in de nieuwe bedrijven. Gelet op wat hier vóór is gezegd omtrent het aantal mijnwerkers dat geen plaats in nieuwe industrieën bezet zou het maximaal verkrijgbare bedrag (plafond) moeten worden gerelateerd aan het totale aantal arbeidsplaatsen dat in de mijnindustrie aanwezig is geweest. En liefst zou hierbij dan nog rekening moeten worden gehouden met de factor 1,2 die ook reeds werd genoemd. Een en ander zal echter aanpassing vergen van het E.G.K.S.-verdrag. Indien en voor zover dit niet realiseerbaar zou zijn ware het zeer te wensen dat in de plaats van de rentesubsidie van de E.G.K.S. in dezelfde mate de rentesubsidie krachtens de Nederlandse faciliteitenregeling zou worden gesteld.

Een laatste opmerking zij gewijd aan de versnelling die zich in velerlei maatschappelijke ontwikkelingen manifesteert. Deze zal het van uitzondering tot regel maken dat bedrijfstakken op bepaalde beroepen verschijnen en verdwijnen. Het zou daarom aanbeveling verdienen het thans bestaande om- en bijscholingsapparaat in stand te houden en het dan uiteraard óók te benutten voor anderen dan ex-mijnwerkers.